

PIETER SCHUPPENS (1769-1850), EEN MIDDELBURGSE TUINARCHITECT EN ZIJN WERKEN

Martin van den Broeke

Bij de bestudering van de negentiende-eeuwse tuinarchitectuur concentreert men zich over het algemeen op de grote architecten, die indrukwekkende en beroemde parken ontwierpen. Er waren daarnaast evenwel vele minder bekende architecten werkzaam, die weliswaar geen landelijke, maar wel lokale populariteit genoten. Voor Friesland geldt dit voor Lucas Pieters Roodbaard, over wiens oeuvre door recent onderzoek steeds meer aan het licht komt. In Overijssel waren Albertus van Leusen en zijn zoon Hendrik Jan als tuinontwerpers actief, terwijl in hetzelfde gewest, in de buurt van Zwolle, diverse tuinaanleggen tot stand kwamen naar ontwerp van Georg Anton Blum[1]. Wat later in de negentiende eeuw was in de buurt van Dordrecht Christoffel Eggink sr. bekend als tuinarchitect[2]. Behalve deze professionele ontwerpers waren er, vaak anonieme, tuinlieden en enkele buitenplaatsbezitters die zonder tussenkomst van een deskundige een tuinaanleg ontwierpen.

Al deze lieden worden veelal ondergewaardeerd. De beschouwing van hun werken geeft echter een veel breder en adequater beeld van de heersende smaak in de negentiende eeuw

[1] Voor Roodbaard zie met name de reeks publicaties van Rita Mulder-Raderzky. Voor van Leusen, zie B. Olde Meierink, "Twee plannen van de tuinarchitect A. J. Leussen", *Cascade*, bulletin voor tuinhistorie, jrg. 1 (1991), nr. 2, blz. 20-22; H. J. Nalis, "Van Leusen", *Cascade*, bulletin voor tuinhistorie, jrg. 2 (1994), nr. 1/2, blz. 30-32; A. J. Gevers, "De tuinarchitect Blom: stukjes uit een legpuzzel", *Cascade*: bulletin voor tuinhistorie, jrg. 1 (1991), nr. 2, blz. 3-7 en A. J. Gevers, "De tuinarchitect Blom: een nieuw stukje voor de puzzel", *Cascade*, bulletin voor tuinhistorie, jrg. 2 (1994), nr. 1/2, blz. 12.

[2] R. H. M. van Immerseel, "Christoffel Eggink sr. (1820-1881), 'een rechte tuinarchitect'", *Cascade*, bulletin voor tuinhistorie, jrg. 5 (1996), nr. 2, blz. 39-47.

dan alleen de ontwerpen van architecten als bijvoorbeeld de Zochers. Deze laatsten werkten voor een elite die weliswaar als toonaangevend op het gebied van tuinmode gezien kan worden, maar die slechts in beperkte mate vertegenwoordigers van de meer algemeen geaccepteerde smaak waren.

Vele kleinere, lokaal werkzame tuinontwerpers die vaak tevens een kwekerij exploiteerden, deden een groot deel van hun kennis over tuinaanleg op in de praktijk, en haalden aanvullende informatie en ideeën uit het werk van collega's en uit het beroemde voorbeeldenboek voor tuinen en tuingebouwen van Gijsbert van Laar, het Magazijn van Tuin-sieraaden. Dit verscheen tussen 1802 en 1809 in meerdere katernen, terwijl in 1827 een herdruk van het gehele werk volgde. Later die eeuw verschenen nogmaals twee herdrukken, wat wijst op een grote populariteit van het boek[3]. Meer nog dan de Zochers heeft het Magazijn de ontwikkeling van de tuinkunst in Nederland beïnvloed. De tuinen die in de eerste helft van de negentiende eeuw verschenen, tonen alle een wat gestandaardiseerde vormtaal, die over het algemeen is terug te voeren op het boek van Van Laar.

Een tuinarchitect die eveneens zijn inspiratie bij Van Laar zocht, en die zelfs een van zijn ontwerpen inleverde voor publikatie, is de Middelburger Pieter Schuppens. Enkele jaren geleden is van deze toen nog volslagen onbekende architect een aantal tuinontwerpen voor het Walcherse kasteel Ter Hooge ontdekt. Nader speurwerk resulteerde in de vondst van nog meer ontwerpen van zijn hand. Tevens werden biografische gegevens gevonden, en kon een aantal toeschrijvingen gedaan worden. In dit artikel zal gepresenteerd worden wat tot op heden over Schuppens en zijn werken bekend is. Verder wordt gepoogd een typering van de stijl van Schuppens te geven.

[3] Zie daarover W. Meulenkamp, "G. van Laar's Magazijn van Tuin-sieraaden als voorbeeldenboek voor Nederlandse tuingebouwen", in Bulletin KNOB, jrg. 1983, blz. 126-141.

Van de tuinen die Schuppens ontwierp, is tegenwoordig vrijwel niets meer terug te vinden, noch in archieven, noch in het landschap. Walcheren heeft in de oorlogsjaren zware schade geleden; bij het bombardement op Middelburg in 1940 is het volledige gemeentearchief verloren gegaan, alsmede een deel van het Rijksarchief. Persoonlijke documenten van Schuppens zijn dus niet gevonden: geen brieven, rekeningen of aantekeningen. De inundatie van Walcheren in 1944 vaagde vrijwel alle restanten van Schuppens' tuinen weg, voorzover die niet al eerder ten prooi waren gevallen aan de houthakkersbijl en de ploeg. Gelukkig beschikken we nog wel over enig beeldmateriaal.

Levensloop

Over de spelling van de naam Schuppens bestaat in de achttiende-eeuwse bronnen geen eenduidigheid. De naam van Pieters grootvader Pieter wordt geschreven als Schubbens. Deze was landarbeider in de buurt van Hulst, in Staats-Vlaanderen. Uit diens huwelijk met Maria Vetjes werd in 1745 Willem Schuppens geboren. Deze verhuisde later met zijn echtgenote Jacoba Danner naar Walcheren. Op 14 januari 1769 schreef hij zich in als lidmaat van de kerk van Koudekerke. Hij had attestatie van Middelburg, zodat we kunnen aannemen dat Willem Schuppens al langer op Walcheren woonde. Schuppens trad als knecht in dienst van Galenus Tresel Bevers, die op de buitenplaats Toornvliet woonde, gelegen aan de Koudekerkse zandweg. Later klom Schuppens op tot tuinbaas: op 22 juli 1767 noteerde Bevers in zijn kasboek de betaling van een fooi voor de kermis aan "Willem Schuppens, nieuwe hovenier"[4]. De heer Bevers stuurde zijn tuinbaas in het voorjaar van 1769 naar Holland, vermoedelijk naar Den Haag. Dat najaar kocht Bevers namelijk een kachel voor zijn perzikenkas, die in Den Haag besteld was[5].

[4] Rijksarchief in Zeeland (RAZ), Familiearchief Schorer, inv. nr. 654.

[5] Ibidem, 16 juni 1769: "aan Willem Schuppens, zijn reiskosten na Holland £0:18:10" en 21 oktober 1769: "aan S. Schuller in s'hage voor een kagel in de Persekas £9:3:4".

In het tuinmanshuis van Toornvliet werd op 27 augustus 1769 Pieter Schuppens geboren. De werkgever van zijn vader, Bevers, overleed op 23 juli van het daaropvolgende jaar. Het gezin Schuppens verhuisde naar Oostkapelle. In 1771 schreef vader Willem zich in als lidmaat van de kerk aldaar. Het is niet onwaarschijnlijk dat oud-tuinbaas Schuppens nieuw emplooi had gekregen op een van de vele buitenplaatsen in de buurt van Oostkapelle, hoewel niet is achterhaald welke dit was.

In Oostkapelle werd op 22 september 1771 Johanna Schuppens geboren, en op 28 oktober 1773 Jacoba. Deze leefde niet lang; wanneer op 12 februari 1775 wederom een dochtertje ter wereld komt, word dit eveneens Jacoba genoemd, wat erop wijst dat haar gelijknamige oudere zusje al overleden was. Willem Schuppens hertrouwde op een niet achterhaalde datum met Susanna Krimse[6].

Het lidmatenregister van de kerk van Oostkapelle vermeldt dat Willem Schuppens met echtgenote in of voor 1780 is vertrokken. Op 25 maart 1814 overleed hij als weduwnaar in Middelburg. Het is onbekend waarmee hij in de tussenliggende jaren zijn geld verdiende.

Pieter Schuppens werd kweker; in het dienstplichtregister van 1797-1798 wordt hij vermeld als zaadhandelaar. Hij woonde toen in de Lange Gortstraat, in het huis K 54. Schuppens trouwde met Jacomina Filius. Het echtpaar kreeg in 1791 een dochter, Susanna Jacoba, vernoemd naar de moeder en de stiefmoeder van Pieter. Dit meisje overleed al in 1800, negen jaar oud. Er volgden nog meer kinderen, van wie vier de volwassenheid bereikten: Lena Jozina, Wilhelmina, Johanna Jacoba en een zoon George Frederik

[6] In ieder geval was Jacoba Danner op 1 september 1776 nog in leven, aangezien zij en Schuppens toen getuige waren bij de doop van Cornelis Wilhelmus Schuppens, het zoontje van Willems broer Jan, die in West-Souburg woonde en gehuwd was met Johanna Blom. Jan was evenals Willem knecht geweest op Toornvliet. Mogelijk had hij een nieuwe baan gevonden op een van de buitenplaatsen rond West-Souburg.

Pieter[7]. Erg voorspoedig ging het niet met het gezin Schuppens; in het belastingcohier van 1797 staat in de kantlijn bij de naam van Pieter vermeld: "insolvent"[8]. Hij was toen niet eens meer bij machte om de belasting te betalen.

Later ging het wat beter met Schuppens. Hij kreeg opdrachten, die hij betrok bij de goeude en de hoge burgerij. Zijn kinderen huwden lieden uit de maatschappelijke middenklasse: Lena Josina trouwde met meester-horlogemaker Joseph Zitters, en Johanna Jacoba met de slager Bartel Willem Kakenberg. Dit echtpaar komt bij de bespreking van het buitenplaatsje Waldamme nog uitgebreider ter sprake. George trad in 1828 in het huwelijk met Elisabeth Roerom, die echter het jaar daarna overleed. In 1830 huwde hij haar zuster Adriana. Hun zoontje Willem, geboren in 1831, werd nog geen jaar oud.

George Schuppens oefende evenals zijn vader het beroep van kweker uit; in de overlijdensakte van zijn zoon wordt hij bloemist genoemd. George woonde in het huis Frankfort, aan de Korte Breestraat in Middelburg. Dit huis heeft en had geen tuin van betekenis, zodat moet worden aangenomen dat de kwekerij ergens anders, en waarschijnlijk buiten de stad lag. Langs de Noordweg, Seisweg en verspreid langs de wallen lagen meerdere kwekerijen, waaronder lokaal gerenommeerde zoals aan het eind van de acht-

[7] Susanna Jacoba Schuppens overleed op 8 oktober 1800. Een doodgeboren dochter werd begraven op 3 oktober 1793, een doodgeboren zoon op 1 februari 1798. Lena Jozina, geboren in 1793, overleed op 25 september 1850 in Middelburg. Wilhelmina werd in 1799 geboren en overleed, als inwonende bij haar ouders, ongehuwd op 21 mei 1846. Johanna Jacoba, geboren in 1804, overleed in Middelburg op 28 april 1880. George Frederik Pieter, ook vermeld als Pieter Frederik George, werd geboren in 1806 en overleed op 12 april 1841 in Middelburg.

[8] RAZ, Archief Rekenkamer C, inv. nr. 33313, fol. 42 verso. Schuppens was ingedeeld in de 27e inkomensklasse.

tiende eeuw die van de weduwe van Bastiaan van Sassegem, en die van Izaak de Clercq. Het is niet uitgesloten dat vader en mogelijk ook zoon Schuppens een kweektuin aan een van de uitvalswegen van de stad bezaten, al kan doordat de transportregisters van dit gebied in de Tweede Wereldoorlog verloren zijn gegaan, niet meer achterhaald worden of dit werkelijk zo was.

Pieter Schuppens overleed als weduwnaar op 2 mei 1850 in zijn woning aan de Spanjaardstraat in Middelburg. Vier jaar eerder, bij het overlijden van zijn inwonende dochter Wilhelmina, wordt Pieter in haar overlijdensakte nog tuinman genoemd. Hij moet dus tot op hoge leeftijd doorgewerkt hebben. Met tuinman wordt in dit verband waarschijnlijk bedoeld op Schuppens' beroep als kweker en plantenhandelaar. Hijzelf plaatste zijn functie als ontwerper echter meer op de voorgrond: op alle gesigioneerde ontwerpen noemt Schuppens zichzelf architect.

De Dolphijn

Het vroegst bekende project waar Schuppens bij betrokken was, is de wijziging van de tuinaanleg op De Dolphijn bij Middelburg. Door erfenis was deze buitenplaats in 1793 in bezit gekomen van Nicolaas Cornelis Lambrechtsen. Deze was lid van een aantal wetenschappelijke genootschappen, en was daarnaast werkzaam geweest in de stadsregering van zijn geboortestad Vlissingen. Na de patriottische troebelen in 1787 bleef Lambrechtsen ambtloos, totdat hij in 1795 benoemd werd tot Provisioneel representant van Zeeland. Terwijl hij in die hoedanigheid in Den Haag verbleef, schreef hij zijn echtgenote Maria Petronella Schorer een brief, waarin hij schrijft dat hij teleurgesteld is, "omdat gij te onvrede waart over 't zagen der boomen in 't laantje". Deze ontevredenheid kon hij niet plaatsen, "nadat wij met elkanderen 'er meer dan eens over gesproken hadden? Gij zult als 't gedaan is, te vrede zijn en mij prijzen, zoo als meermalen gebeurd is. De haag stierf, en de boomen, daar noodeloos, verhinderden den groey van den aangelegden grond. Nu zult gij een groote lap grond krijgen, die anders renteloos was. Het zelfde gezigt en genot blijft". Voor het geval dit niet overtuigend genoeg is, schrijft Lambrechtsen erbij: "Althans

Schuppens, wiens raad ik gevolgt heb, zal wel bij U geloof verdienen. Maar hier van genoeg. Gij zult te vrede zijn, als 't in orde is"[9].

Schuppens wordt in de brief genoemd als raadgever. Of hij ook een ontwerp leverde, of dat Lambrechtsen zelf een deel van de tuin heeft ontworpen, blijkt niet uit de brief. Verder blijkt niet wat er precies opnieuw is aangelegd. Waarschijnlijk gaat het hier slechts om een gedeelte van het totale terrein dat is gewijzigd. Later is de gehele aanleg van de Dolphijn verlandschappelijkt. De militair-topografische kaart van 1856, waarop deze te zien is, laat een typische vroeg negentiende-eeuwse tuin zien, maar helaas is de kaart niet gedetailleerd genoeg om er conclusies met betrekking tot het auteurschap van de aanleg uit te trekken. Desondanks is de brief van Lambrechtsen het eerste teken van Schuppens als aanlegger, althans als adviseur bij het aanleggen van tuinen. Uit de woordkeuze 'Schuppens zal wel bij U geloof verdienen.' blijkt dat deze al een zekere reputatie bezat.

Ter Hooge[10]

Het tweede project waarbij Schuppens betrokken was, is de tuinaanleg op Ter Hooge, een buitenplaats ten westen van Middelburg. Dit landhuis was op 9 juni 1806 in handen gekomen van Daniel Jacques de Superville, een regent en koopman uit de Zeeuwse hoofdstad[11]. Deze liet de nog bestaande formele tuin vervangen door een landschappelijke. Het deel ten zuiden van het huis, en

[9] RAZ, Familiearchief Snouck Hurgronje I, inv. nr. 106. Brief van 15 december 1795. Over de Dolphijn zal meer gezegd worden in het boek over de tekenaar Jan Arends (1738-1805), dat jhr. dr. H. W. M. van der Wijck en ondergetekende in voorbereiding hebben, en dat zal verschijnen bij uitgeverij Canaletto, Alphen aan de Rijn.

[10] Deze paragraaf is gebaseerd op een gedeelte uit het hoofdstuk over Ter Hooge, dat eveneens in het boek over Jan Arends zal worden besproken.

[11] RAZ, Rechterlijke Archieven Zeeuwse Eilanden, inv.nr. 1402, fol.

het gedeelte rondom het grote bassin aan de westzijde van het kasteel werden het eerst gewijzigd. Hiertoe zocht De Superville mogelijk Jan David Zocher senior aan; de aanleg in de genoemde tuingedeelten verraadt namelijk Zochers stijl. Echter, de tuin achter het huis werd door iemand anders van een nieuwe aanleg voorzien.

Een plattegrond van de nieuwe achtertuin werd, verdeeld over twee platen, opgenomen in het Magazijn van Tuin-sieraaden van Gijsbert van Laar[12]. In zijn commentaar bij de plattegronden zegt Van Laar niet dat het hier Ter Hooge betreft; deze identificatie werd door Leonard Springer voor het eerst gemaakt. Lange tijd werd vermoed dat Van Laar deze tuin ook zelf had ontworpen. In een archief zijn echter vier ontwerptekeningen gevonden voor deze aanleg, die tegenbewijs leveren. Het zijn vier plannen, alle door dezelfde hand gemaakt; een ervan draagt een signatuur: "Schuppens, architect"[13]. De plannen kunnen gedateerd worden tussen de aankoop van Ter Hooge door De Superville in 1806, en 1809, in welk jaar het laatste katern van het modellenboek van Van Laar verscheen.

Op het plan dat beschouwd wordt als het eerste in de rij, is rond het huis nog de formele gracht te zien. Linksonder vertoont de slingervijver zich. De stijl die Schuppens hier hanteert, komt overeen met wat Van Laar propageert in zijn diverse tuinplattegronden. Direct achter het huis is een menagerie met vogelhuisje

[12] G. van Laar, *Magazijn van Tuin-sieraaden*, Amsterdam 1802. Ter Hooge staat op Platen CLXXXIII en CLXXXIV.

[13] Ten tijde van de ontdekking nog in een particuliere collectie, nu in het RAZ, Archief van de Zeeuwse tak van de familie Van Lynden, inv. nrs. 172 en 174-176. In de inventaris van dit archief zijn ze evenwel abusievelijk gedateerd circa 1830 en heeft men de signatuur van Schuppens niet gezien. De beschrijving is al eerder gedaan door ondergetekende: zie M. van den Broeke, "De tuin van kasteel Ter Hooge en de tuinarchitect Pieter Schuppens", in *Cascade*, bulletin voor tuinhistorie, jrg. 3 (1995), nr. 1/2, blz. 11-17.

en drijvend eendenhokje gepland. Verder kunnen er niet minder dan drie heuveltjes ontwaard worden: linksboven het vogelperk, daar rechtsboven en links van het kommetje achterin de aanleg. Een wandeling is als slingerlaan aangekleed, door beplanting met verschillende boomsoorten aan beide zijden. Het voorstel heeft het niet gehaald; wel zijn het kleine vijvertje en de boomgaard rechts overgenomen in de twee latere totaalontwerpen.

Een andere tekening, de enige met een signatuur, toont een gazon met een aantal slingerende paden en wat boomgroepen. Het is niet duidelijk waar in het terrein dit stuk geplaatst moet worden, het past op geen enkele wijze aan de andere plannen. Het rechte laantje, overgebleven uit de formele aanleg, zou een houvast voor lokalisering kunnen bieden. Misschien is het een alternatief voor een kleine aanleg op de plaats van de moestuin; in dat geval is op het kleine kaartje het noorden onderaan aangegeven.

Het derde en het vierde plan lijken erg op elkaar. Het derde is een potloodtekening, met nummertjes. Een toelichting erop staat niet op de plattegrond zelf; mogelijk werden ze uitgelegd in een begeleidende brief. Eventuele correspondentie tussen Schuppens en De Superville is evenwel niet gevonden. In hoofdlijnen komt dit plan overeen met het uiteindelijk uitgevoerde. Alleen de vorm van de onderdelen werd nog wat gestroomlijnd. Op de vierde tekening is de aanleg te zien zoals die werd verwezenlijkt; de fraaie uitwerking, met aanduiding van de verschillende boomsoorten, wijst erop dat dit Schuppens' presentatietekening was. De architect stuurde een kopie hiervan naar Van Laar, die de plaat in zijn boek opnam.

De uiteindelijke aanleg, op de tekening van Schuppens en in het *Magazijn van Tuin-sieraaden* te zien, bestaat uit verschillende, met kronkelpaden verbonden onderdelen. Een onregelmatig gevormde gracht omringt het huis aan drie zijden. Erachter ligt een korenveld, met aan het eind een tempeltje op een verhoging. Het niet meer bestaande tuinsieraad is afgebeeld op een foto uit het begin van deze eeuw: een achthoekig koepeldak, rustend op ronde

[14] Foto in Buiten, 31 juli 1915, blz. 367.

zuiltjes. Tussen die pijlers bevinden zich bogen met Neo-Gothische driepassen[14].

Het tempeltje is tussen twee bosjes geplaatst, zodat het niet vanuit alle kamers van het huis waarneembaar is, hetgeen voor een fraai verrassingseffect zorgt. Van de andere kant nadert men het door een sparrenbosje. Overigens, de bron voor dit concept is zeer waarschijnlijk Plaat XLIV in het Magazijn; hierop vindt men "...den Tempel (I), Van Boomstammen gebouwd, en aan den Landbouw toegewijd; aangenaam word hier de wandelaar ver-rascht; (...) de statige Pijnen, maaken deze Partij eerst somber, in eens word dit afgewisseld, door een ruim lagchend gezicht op bouwlanden, met onderscheiden soorten van Veldvrugten bezet", zoals Van Laar uitlegt. Hij adviseert hierbij tevens om een uitzicht te maken naar een dichtbijzijnde boerderij.

De menagerie hanteert hetzelfde idee als het bouwland; ook hier wordt de blik vanuit het huis geleid over een vlak terrein, naar een gebouwtje dat als point-de-vue fungeert. De constructie in deze diergaarde is een "Gebouwtje in drie vertrekken verdeelt, het middelste voor een Cijlon, de twee overige Hokken voor het Vee, Dit Gebouwtje is zichtbaar uit het groote Gebouw, over het Water door het Draadwerk H. en door de Menagerie; ook van het Plein met Boomen, waar onder zitplaatsen, geteekend, O.", aldus de toelichting van Van Laar. Wat een Cijlon is, is niet geheel duidelijk. Het idee van dit tuingedeelte lijkt terug te voeren op de menagerie van de buitenplaats Nieuw Brittenrust bij Alphen aan de Rijn. Deze is afgebeeld op Plaat LV in Van Laars boek. Onderdeel G op deze Plaat is het vijvertje, en H is omschreven als "Gebouwtje en Hokken voor Vee"[15]. Achter het gebouwtje op Ter Hooge is een bloementuin gesitueerd. Het is niet uitgesloten dat dit bouwwerk een Janusgevel had; dat wil zeggen dat het zich van beide zijden in

[15] Zie voor Van Laar en Nieuw Brittenrust: M. van den Broeke, "Nieuwe gegevens...", a. w.

een heel andere gedaante vertoonde.

Van de rest van de aanleg zijn het (vis?)vijvertje ten noorden van de ornamentele boomgaard en het bergje aan de noordrand van het bos noemenswaardig. Het heuveltje wordt door Van Laar toegelicht met "Berg met Boomen, van waar een vrij Landgezicht".

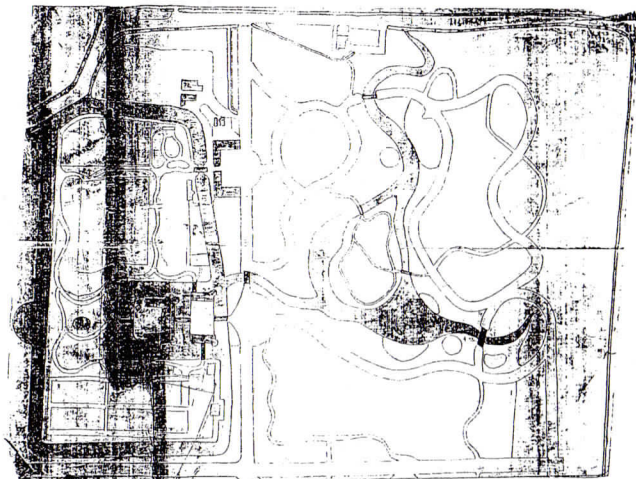
Tot aan de Tweede Wereldoorlog bleef de aanleg van Ter Hooge grotendeels intact, afgezien van enkele vereenvoudigingen. Bij de inundatie van Walcheren in 1944 ging het volledige bomenbestand verloren. Tegenwoordig is, ondanks kundig herstel, weinig meer terug te vinden van het ontwerp van Schuppens. Langs de vijver direct achter het huis ligt nog wel een slingerpad dat over een verhoging loopt, nu nog "het bergje" genoemd. Dit is het enige dat nog daadwerkelijk uit de tijd van Schuppens stamt.

Tussen de eerste ontwerp-tekening voor Ter Hooge en de laatste bestaat een groot verschil in stijl. Schuppens heeft terwijl hij aan Ter Hooge werkte een snellere ontwikkeling in stijl doorgemaakt dan in de hele rest van zijn loopbaan.

Bij vergelijking van de plannen valt op, dat op het laatste de aanleg een duidelijke verdeling heeft tussen belangrijke en minder belangrijke delen. Direct achter het huis ligt een open ruimte met een akker erin, en afgesloten door een point de vue. Drie andere open plaatsen zijn er, te weten de menagerie, de daarachter gelegen bloementuin en het kommetje. Deze zijn verspreid over het terrein, en zijn ook ondergeschikt aan de grote centrale ruimte. Op het eerste plan is een menagerie pal achter het huis gelegd, waarop men een weliswaar mooi uitzicht heeft, maar verder is er van een prettige verdeling nauwelijks sprake. Wel moet gezegd worden, dat Schuppens waarschijnlijk niet onervaren was als tuinontwerper. De tekenstijl van het eerste plan wijst namelijk op een al enigszins geoefende hand, hoewel de weergave van de beplanting sterk leunt op die bij Van Laar. Op het laatste plan zijn evenwel de bosvakken minder uitbundig volgetekend, en is er enige differentiatie aangebracht in boomsoorten.

De conclusie dringt zich op, dat Schuppens tussen 1806, het jaar waarin De Superville Ter Hooge kocht, en 1809, het jaar waar-

in Van Laar het uiteindelijke plan publiceerde, veel moet hebben geleerd. Gezien de sterke kwaliteitsverbetering van het ontwerp, moet Schuppens' leermeester een bekwame ontwerper geweest zijn. De stoutmoedige veronderstelling dat Jan David Zocher senior en Pieter Schuppens contact met elkaar hebben gehad, en kennis over tuinaanleg hebben uitgewisseld, kan bij gebrek aan bronnen moeilijk beargumenteerd worden. Wel behoort het tot de mogelijkheden dat de heren elkaar persoonlijk kenden, aangezien Zochers bemoeienis met de voortuin en de grote slingervijver naast het huis op goede gronden vermoed kan worden.

Ontwerp voor de tuin van Westhove. Pentekening naar een ouder origineel, z.n., z.j. coll. Gemeente Veere.

Westhove

Een derde aanleg waarbij Schuppens betrokken geweest kan zijn, is die van Westhove. Het kasteel Westhove, aan de zandweg van Oostkapelle naar Domburg, kwam in 1796 in handen van Wilhelmina Carolina van den Brande. Na haar huwelijk met Adriaan Caspar Cornelis Slicher, die in 1802 commissaris van de Vijfambachten in het bestuur van de Polder Walcheren werd, nam het echtpaar de verbouwing van het kasteel en de wijzigingen in het park ter hand. Mogelijk werden de laatste ingegeven doordat een zware storm in november 1800 een groot deel van het bos had

vernield. Erg lang heeft Slicher niet van de nieuwe tuin kunnen genieten; hij overleed in 1807 na een val van een steiger in de in aanbouw zijnde schouwburg in Middelburg[16].

Van het park van Westhove is geen origineel ontwerp bewaard gebleven. Wel is er in het begin van deze eeuw een tekening gemaakt op overtrekpapier, die hoogstwaarschijnlijk een kopie is van de vroeg negentiende-eeuwse ontwerptekening. Het plan laat een aanleg zien die grote overeenkomst vertoont met de thans nog bestaande. Bijschriften die verduidelijking zouden kunnen brengen, ontbreken helaas. Vooralsnog wordt er vanuitgegaan dat de plattegrond een kopie van het originele tuinontwerp is[17].

Op de plattegrond is het kasteel te zien, met de waterpartijen zoals die er tegenwoordig nog steeds liggen. Enkele bijgebouwen zijn verdwenen, bijvoorbeeld de kas ten zuiden van de orangerie, de schuurtjes ten zuidwesten ervan en het tuinhuis in de moestuin ten oosten van het kasteel.

Het terrein onmiddellijk rond het hoofdgebouw bestaat uit een aantal onderdelen. In de westelijke helft wordt het grootste deel in beslag genomen door open ruimtes, vermoedelijk boomgaarden. Vanuit de westelijke vleugel van het kasteel tot aan het gebouwtje tegenaan de meest westelijke rand van het terrein ligt een langgerekte ruimte, die voor een deel is ingevuld met slingerende paden. Dit was waarschijnlijk een al uit de late achttiende eeuw daterende zichtas. Het genoemde gebouwtje is in het begin van de twintigste eeuw gesloopt, maar er bestaat nog een foto van. Hierop is een ondiep, als Neo-Klassicistisch paviljoen vormgegeven tuinhuis te zien, dat duidelijk bedoeld was als visuele beëindiging van de vista[18]. Achter het kasteel ligt rondom een ovale kom een aantal slingerpaden. Hoe dit tuingedeelte beplant was, is te zien op een onvoltooide tekening die aan Pieter Gaal wordt toegeschre-

[16] H. M. Kesteloo, Oostkapelle in woord en beeld, Middelburg 1909, blz. 91-92.

[17] Het plan bevindt zich in het gemeentearchief Domburg. De ontdekking is gedaan door Peter Verhoeff, Middelburg.

[18] Gemeentearchief Domburg.

ven[19]: Vanuit het huis, en speciaal vanuit het halfronde portaal-tje tegen de achtergevel, dat in het begin van de negentiende eeuw werd gebouwd, had men een vrij uitzicht naar achteren, over het kommetje en de gracht. Aan beide zijden van de open ruimte waren lage heuvels, waar overheen de slingerpaden gedrapeerd waren en waarop enkele solitaire bomen stonden. Aan de rechterzijde zijn twee van de gebouwtjes in de moestuin te zien. Ze zijn blauw ingekleurd, met gele biezen. Mogelijk waren deze decoratieve objecten tuinhuisjes, en niet zuiver functionele bouwwerkjes.

Het terrein ten noorden van de lange dreef is het belangrijkste. Het hart van de aanleg wordt gevormd door een kom, die ligt op de plaats waar al in de achttiende eeuw een bassin met geschulpte randen lag. Een arm verbindt de kom met de gracht rond het kasteel en de directe omgeving daarvan. Een andere arm komt uit bij de westelijke grenssloot, terwijl de derde arm van de vijver zich met een bocht verliest in een bosje. Hier stonden rodo-dendrons, die bij de recente veranderingen aan het park zijn teruggeplaatst. Over dit stuk van de vijver ligt een bakstenen brug uit 1963, die een voorganger had in een soort Gothische stijl. Op oude foto's is de oorspronkelijke brug te zien: ruw metselwerk, een spitsboog als doorgang, en een kleine nis, eveneens met een spitsboogje, als versiering. In het midden van de brug stonden op de leuning twee stenen pijlers. Naar verluidt, wilde men bij de bouw in het begin van de negentiende eeuw dit bruggetje een zeer ruïneus uiterlijk geven. Deze opzet slaagde dermate goed dat het bouwwerk al kort na de voltooiing instortte. Spoedig werd het, nu wat steviger, herbouwd[20]. Het tuinornament kreeg de naam "de Romeinse brug", in welke hoedanigheid het tegenwoordig nog bekend is.

Vanaf het rondeel voor de ingang van het voorplein voor het kasteel loopt een slingerpad tot voorbij de Romeinse brug. In het

[19] RAZ, Aanwinsten Zelandia Illustrata deel 2, inv. nr. 1979/4.

noorden maakt het pad een lus en krijgt daarbij gezelschap van een rechte laan. Deze was een overblijfsel van het achttiende-eeuwse assenstelsel, waarvan ook de lange rechte laan voorlangs het kasteel en de haaks daarop staande laan, die tevens de oprijlaan vanaf de Noordweg was, relictten waren. Oostelijk van het slingerpad lag een weiland. Het eiland in de vijver was tot voor kort beplant met een aantal oude moerascypressen. Midden erop ligt een verhoging. Mogelijk heeft een gebouwtje op die heuvel gestaan. Ten zuiden van het eiland verbreedt de vijver zich, zodat men vanaf het pad aan de overzijde het tuinornament in het water kon zien weerspiegelen. Van Laar schrijft bij een dergelijke opzet (Plaat XXXIX): "Een tempeltje van eene rijzige gedaante zal op deze hoogte wel voegen; dit hier geheel of gedeeltelijk zig boven het groen van bijzondere Pynen, en andere boomen te zien verheffen, zal op de wandeling ons deze partij bevallig tekenen". Dit adviseert Van Laar voor een hoge, steile heuvel, en zo hoog was het heuveltje op Westhove vermoedelijk niet. Niettemin kan er een vergelijking gemaakt worden, zodat een idee gekregen kan worden van wat de architect voor ogen stond. Vanaf het met eiken omzoomde pad, dat over een verhoging in de richting van de dreef loopt, had men destijds een uitzicht over gras, naar het watertje en de heuvel. Over iets dergelijks zegt Van Laar, bij dezelfde plaat: "[een] Kleene verhevenheid, van waar het water, de brug, en het tempeltje in het oog vallen. De grond is om het water met ongelijke hellingen en hoogten geboogen en met onderscheide soorten van Pijnen, Populieren, Treurwilgen, bontbladige en andere boomen beplant".

Voor de orangerie ligt een open ruimte, omgeven door een slingerpad. Nog tegenwoordig staan er eiken langs dit pad, dat in het noordoosten over een lage heuvel loopt. Het pad van daar naar de brug die in de lange laan ligt, is eveneens nog aan weerszijden beplant met eiken en voorzien van accidentatie. Het bruggetje

[20] H. M. Kesteloo, a.w., 1909, blz. 92.

vanaf het pad naar het eiland biedt een doorkijkje in noordwestelijke richting, dat thans nog wordt afgesloten door een paarse rododendron-groep.

Het tuingedeelte noordelijk van de vijver bestaat uit dicht bos. In de Tweede Wereldoorlog is het gekapt en later opnieuw ingeplant. Het oorspronkelijke padenpatroon is niet meer terug te vinden. Opmerkelijk op het plan is dat een breed pad en een smaler pad elkaar enkele malen kruisen, als zijn ze met elkaar verweven. Dit motief wijst vooruit naar de verder in dit artikel te bespreken tuin van de heer Bijleveld, ontworpen door Schuppens in 1827.

Op de plattegrond van Westhove zijn geen duidelijke aanwijzingen te vinden over de beplanting. Zo is niet duidelijk of de brede paden waren beplant als lanen. Wel is nu nog te zien dat enkele paden in het gedeelte tussen de orangerie en de vijver aan weerskanten op regelmatige afstand geplante bomen hebben. Het pad vanaf het rondeel voor het kasteel naar de Romeinse brug was tot voor kort eveneens als laan beplant en maakte zowel horizontale als verticale golfbewegingen.

Het lijkt erop dat het weiland rechts voor het kasteel niet vanuit het huis zichtbaar was. Parallel aan de lange dwarslaan loopt namelijk een slingerpad, dat naar het noorden afbuigt en daarna aansluit op de ingang van enkele uit de achttiende eeuw overgebleven sterrebossen. Dit kan erop wijzen dat tussen de lanen en het pad bomen en struiken stonden, die als het ware de coulissen vormden tussen de verschillende tuin-gedeelten.

Over het algemeen valt op dat het ontwerp voor Westhove een duidelijke hiërarchie tussen de tuinonderdelen kent. De vijver is het hart van de aanleg, de paden er omheen leiden de wandelaar naar enkele fraaie doorkijkjes. Daarnaast zijn met name de weide voor de orangerie en die ten oosten van de vijver visueel op zichzelf staande tuin-gedeelten. De ontwerper heeft getracht architectonische samenhang door middel van de paden en de waterpartijen te combineren met afwisseling in taferelen. Dit is niet iets wat te herleiden is tot een specifiek voorbeeld. Wel kan gezegd worden dat er

in het plan voor Westhove sprake is van een vermenging van de ontwerpprincipes van Van Laar en Zocher senior, een combinatie die vrijwel uniek is voor Schuppens.

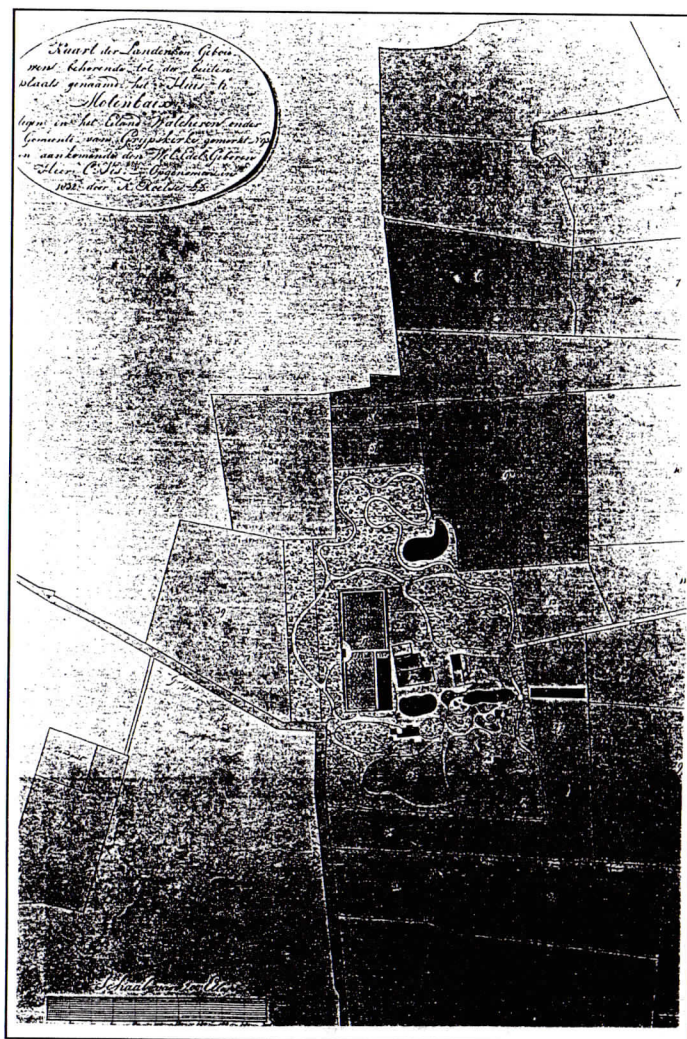
De tuinaanleg van Westhove is na jarenlange verwaarlozing enige tijd geleden hersteld. Hierbij is het weiland ten oosten van de waterpartij drastisch gewijzigd. De overige tuin-gedeelten wachten nog op restauratie. Het kasteel is tegenwoordig in gebruik als jeugdherberg, terwijl de orangerie het Zeeuws Biologisch Museum onderdak biedt.

Molenbaix

Tussen de dorpen Grijskerke en Oostkapelle lag de buitenplaats Molenbay, ook wel geschreven als Molembaix. Rond 1815 was deze in het bezit gekomen van Cornelis Vis, voorzitter van het Polderbestuur van Walcheren. Op het kadastrale minuutplan van 1820 is nog een aantal bassins te zien, die uit de geometrische tuin zijn overgebleven. Op een fraaie plattegrond van de buitenplaats door K. Roelse Lz. uit 1832 is een heel andere situatie te zien: in de tussenliggende jaren is de tuin omgevormd in een landschappelijke aanleg. Gelet op een aantal kenmerken, kan deze wellicht aan Schuppens worden toegeschreven[21].

Nummer 24 op de kaart van Roelse is het herenhuis, nummers 19, 20 en 21 respectievelijk de boerenschuur, het wagenhuis en een combinatie van boeren- en knechtswoning. 17 en 22 zijn moestuinen. De boerderij is integraal opgenomen in de buitenplaats, ze ligt er zelfs middenin. Achter het huis strekt zich een gazon uit, dat een uitzicht over het platteland mogelijk maakt terwijl opzij ervan een langwerpige vijver ligt.

[21] Zie respectievelijk kadastraal minuutplan gemeente Grijskerke, sectie C, folio 1 (1820) en Waterschap Zeeuwse Eilanden, Inventaris De Waard, inv. nr. 2710.

Molenbaix bij Grijskerke. K. Roelse Lz. 1832.

Deze was eerst rechthoekig, en is overgenomen uit de in opzet zeventiende-eeuwse formele tuin. Aan het linker uiteinde ligt een soort menagerie, om de vijver liggen gazonnnetjes en aan de onderzijde een bloementuintje. In het oostelijke gedeelte van de aanleg, bovenaan op de kaart, ligt een niervormige vijver, oorspronkelijk eveneens een geometrisch bassin. Vanaf het pad dat er langsloopt heeft men een uitzicht naar buiten het terrein, over het water. Voorbij de vijver maakt dit pad een eigenaardige uitbundige kronkel, die de wandeling wel aanzienlijk langer maakt.

De datering van de aanleg, de hoedanigheid van de eigenaar van Molenbay als iemand uit de hogere middenklasse, en verder de integratie van agrarische elementen met de tuin doen vermoeden dat Pieter Schüppens zich met de aanleg heeft beziggehouden. De uitzichten naar buiten het terrein en de dicht bijeengeschaarde tuinonderdelen rechts naast het huis versterken dit vermoeden. Vanwege de afwezigheid van andere documenten dan de onderhavige kaart moet een toeschrijving met voorzichtigheid gedaan worden. Wel kan gezegd worden dat de aanleg van Molenbay een zekere kwaliteit heeft, die niet iedere aanlegger kon bereiken. Vandaar dat deze tuin vooralsnog op de oeuvrelijst van Schüppens geplaatst wordt.

Middelburg, huis De Parel. Grijsgewassen penseeltek., 217x297mm. Ongeïllustreerd. (toegesch. Aan P. Schuppens). Onderschrift: t'HOF DE PAEREL VAN DE VOORZIDE Anno 1820, GA Middelburg, Hist. Top. Atlas, inv. nr.200.

De Parel

Ten zuiden van Middelburg, aan de Vlissingseweg, lag het kleine buitenverblijf de Parel. Tot het eind van de achttiende eeuw stond op deze plaats een oliemolen met die naam, met een speelhofje ernaast. Tussen 1798 en 1802 is de molen gesloopt, waarna het terrein als tuin werd ingericht. Later kwam het in handen van Pieter Johan van der Mandere, lid van het stadsbestuur van Middelburg, "die de aanleg aanmerkelyk liet verfraaien" volgens een aantekening van een latere eigenaar[22]. Wat deze verfraaiing inhielden, is moeilijk te traceren. Wel is er een tekening van "t Hof de Paerel van de voorzide Ao. 1820"[23], waarop het huis en

[22] Zeeuwse Bibliotheek, Middelburg, Verz. Handschriften, inv. nr. 6521, "Aantekeningen mijzelven betreffende", geschreven door Hendrik Adriaan Abrahams (1785-1861), bijlage.

[23] Gemeentearchief Middelburg, Historisch-Topografische Atlas, inv. nr. 200, ongeïllustreerde, grijsgewassen penseeltekening, 217 x 297 mm.

een gedeelte van de tuin te zien zijn. Het huis, oorspronkelijk anderhalve bouwlaag hoog, was vier vensters breed. Helemaal links zat de deur die was voorzien van de typisch Middelburgse smalle ramen aan weerszijden. Daar overheen is een tekeningetje geplakt van de nieuwe voorgevel: deze had een soort Neo-Klassicistisch uiterlijk, met pilasters en een tympaan. De ingang van het huis werd ondergebracht in een aanbouwtje, met een spiegelbeeldig portaal aan de andere zijde. De opgeplakte gevel is vermoedelijk van later datum dan 1820, aangezien het oude huis daaronder vrij nauwkeurig is getekend, duidelijk niet met de bedoeling het door plakwerk onzichtbaar te maken.

De tuin is voor ons interessanter. De lage beplanting doet vermoeden dat het geheel niet lang voor 1820 tot stand is gekomen. Op de voorgrond ligt een ovaal gazon, met boompjes en in het midden een heesterperk. Dit is omgeven door halve boogjes van latwerk. Verder naar de achtergrond kunnen we slingerende paden, gazons en solitaire bomen ontwaren, waaronder een treurboom. Tegenaan de schutting staan leiboompjes, terwijl aan de linker kant, tegen de grens van het terrein, een rij bomen staat.

De tekening doet enigszins amateuristisch aan. Mogelijk is het een situatietekening die kort na de aanleg is gemaakt. De aanleg kan aan Schuppens worden toegeschreven. Dit vermoeden wordt gesteund door de wijze waarop het perk op de voorgrond is vormgegeven, in combinatie met de datering van de aanleggen van de bovengenoemde tuinen.

De heer Van der Mandere verkocht de Parel aan Maria Magdalena de Puyt, weduwe van Hendrik van den Broecke. Zij hertrouwde met de Middelburgse boekhandelaar en uitgever Hendrik Adriaan Abrahams, die in zijn memoires een en ander vermeldt over de wijzigingen die hij op zijn beurt liet aanbrengen. Onder meer schrijft hij: "Het achter gedeelte van de tuinmanswoning van boven doen veranderen door het inzetten van een kerkraam en het aanbrengen van een op hout geschilderd torentje met windwijzer"[24]. Er werd dus, behalve een Neo-Gothisch raam,

[24] Zie noot 22, t.a.p.

een trompe l'oeil aangebracht, een zeldzaamheid op Walcheren, althans de gegevens daarover zijn schaars.

Na nog enkele eigendomswisselingen werd het huis de Parel tenslotte in 1934 afgebroken.

Landzigt

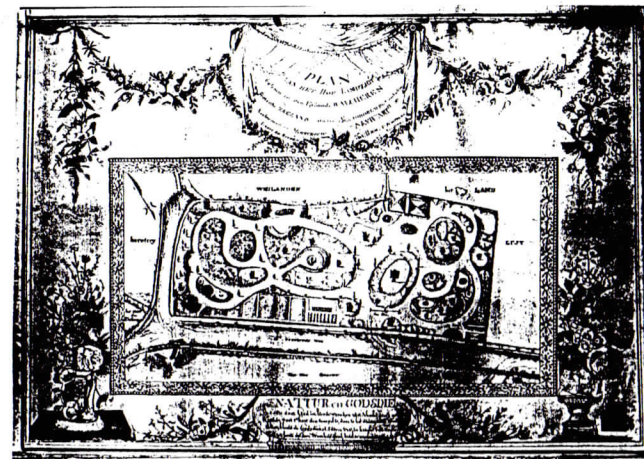
Naast de eerdergenoemde buitenplaats de Dolphijn aan de Segeersweg bij Middelburg, lag het speelhof Landzigt. Hiervan bestaat een fraai gedecoreerde plattegrond, gesigeneerd door "P. Schuppens, Architect"[25]. De kaart is gemaakt met potlood en waterverf. In het binnenste kader is de tuin afgebeeld, en de ruimte daaromheen is ingevuld met onder meer een draperie met de titel: "Plan/ van het Hof Landzigt/ Gelegen in den Eylande Walcheren (...)", welk opschrift ons tevens leert dat het speelhof een oppervlakte had van 42 roeden. Verder zijn er bloemenranken en twee vazen met boeketten opgenomen. Bij de plattegrond schreef Schuppens een gedicht:

Natuur en Godsdienst.

In 't oord daar God in liefde woont en rust schenkt aan 't gemoed,
Natuur voor 't hart den Tempel is, daar is het duurzaam goed,
daar bloeit de Godsdienst zuiver vrij in kracht van Onzen Heer,
En 't harte dat door Waarheid gloeit, kniel in aanbidding neer.

De tuin bestond oorspronkelijk uit drie afzonderlijke speelhoven. Op het kadastraal minuutplan van 1823 zijn ze nog in vol ornaat te zien, compleet met koepels en tuinhuisjes. De plattegrond moet dus in ieder geval na dat jaar zijn vervaardigd. Vermoedelijk gaat het om een presentatietekening, of om een opmeting die is gemaakt kort nadat de aanleg was voltooid. Het feit dat een tuinarchitect de plattegrond tekende, gecombineerd met de overeenkom-

[25] Rijksarchief in Zeeland, Zelandia Illustrata deel 2, inv. nr. 767.

Plan van het Hof Landzigt, Rijksarchief Zeeland.

sten met de ontwerpstyl van Schuppens, doet dit namelijk vermoeden. Het hofje was eigendom van Margaretha Swart, een ongehuwde dame uit Middelburg die haar leven doorbracht met rentenieren. Haar vader had fortuin gemaakt met handel en speculatie, en zij teerde daarop.

Aan de zuidrand van het terrein, bovenaan de kaart, staat het huis. Dit is, evenals alle andere gebouwen, weergegeven als een rechthoek met een kruis erin, op de manier die Van Laar ook gebruikt. Ervoor ligt een ovaal grasperk met een boom erin. Het midden van dit gazon is onbeplant, mogelijk in verband met de omvang van de boom, die zoveel schaduw afwierp dat er in de nabijheid niets meer kon groeien. Naast het huis heeft een bank zich gekromd om een boompje, verderop staat een gebouwtje. In de nabijheid van het huis ligt een klein kommetje. Verder staan er aan de weg een koepeltje en een ander tuinhuis. Achter de struiken, links van het huis, staat een bijgebouw. Het landgezicht dat de naam van het hofje waar moet maken, bevindt zich midden

bovenaan. Vanaf een bank keek men over een bloemperk heen uit op een weiland, dat ingeklemd lag tussen de buitenplaats de Dolphijn en het speelhof Landlust. Op de hoek linksonderaan is een tweede kijkje naar buiten te vinden. Van daaruit zag men de Segeersweg en iedereen die voorbij kwam.

De stadstuin van de heer Bijleveld

Een ontwerp met de datering 16 februari 1827 toont een "Plan van den/ binnen Thuin van den Heer/ Mr. Bijleveld", en de signatuur van Schuppens, met in elkaar geschreven P en S[26]. Deze tuin lag achter het huis wijk I nummer 25/26, aan het begin van de Lange Delft vlakbij de Markt in Middelburg. Bij het bombardement in 1940 is dit pand verloren gegaan.

De tekening is vormgegeven als een kruising tussen een werkplan en een presentatietekening. Takken met bladeren voor de sier zijn gecombineerd met aantekeningen over de rioolpijpen in de tuin. Aan de onderzijde van het plan bevindt zich de achtergevel van het huis. Vanuit de achterkamers kijkt men uit op een gazon met een bloemperk in het midden. Daarachter ligt een omheind stukje met een kom en een gebouwtje dat uit drie delen bestaat. Dit laatste fungeert als blikvanger vanuit het huis. Waarschijnlijk is het vogelhuisje van de ervoor liggende menagerie. Verder naar achteren ligt een smal gazon tussen boomgroepen en daarachter een half-rond prieel. In de linkerbovenhoek, de oostelijke hoek van de tuin, ligt een heuvel met daarop een lange bank, terwijl in de hoek er tegenover een smal pad toegang biedt tot de achterdeur van het koetshuis.

Opvallend is de doordachte verdeling van de tuinelementen: de menagerie in het midden, een perk ervoor om de zichtas vanuit het huis niet te belemmeren, en achter het vogelhuisje een tweede zichtas vanuit het prieel op de achterzijde van dat bouwwerk. Een breed pad slingert zich heen en weer tussen de onderdelen, en wordt gekruist door een smaller pad. Dit is wat ook op het plan

[26] Rijksarchief in Zeeland, Aanwinsten Zelandia Illustrata, inv.nr. 715-B.

voor Westhove voorkomt. Wat wijst op het gebruik van het Magazijn van Tuin-sieraaden zijn de drie gebogen lange banken en de manier waarop de beplanting is weergegeven. Het afbeelden van een gebouw als een rechthoek met een kruis erdoor is eveneens typisch voor Van Laar.

De bewoner van het huis was Johan François Bijleveld van Serooskerke, lid van de Tweede Kamer en later burgemeester van Middelburg.

Waldamme

Rond het midden van de negentiende eeuw maakte W. Pouwelsen uit Middelburg een tekening van de hofstede Waldamme[27]. Deze lag even buiten Middelburg, noordoostelijk van de stad. Op de afbeelding prijkt het buitenhuis, terwijl geheel rechts in beeld nog juist de boerenwoning te zien is, met verder naar achteren een grote zwartgeteerde boerenschuur. Opmerkelijk is de vermenging van sierelementen en boeren erf. Tussen het herenhuis en de schuur is een houten tuinhuis te zien, en dichterbij het huis ligt een siertuintje met bloemperken en een zonnewijzer op een achttiende-eeuws voetstuk. Links staat een bakkeet, gecamoufleerd als een Neo-Gothisch kapelletje, compleet met spitsbogen en heiligenbeeldje. Een bruggetje ervoor, zoals dat ook voorkomt op plaat CXI bij Van Laar, een treurwilg en een bloeiende boom op de andere oever van het waterpartijtje completeren het beeld.

Het vermoeden rijst dat een architect zich heeft beziggehouden met de aanleg van Waldamme, welke veel weg heeft van een ferme ornée. De opzet rondom het schijnkapelletje is sterk in de geest van Van Laar vormgegeven. Dit wordt beter begrijpelijk, wanneer we weten dat Waldamme de buitenplaats was van de dochter van Pieter Schuppens. Johanna Jacoba Schuppens, zijn oudste dochter, was gehuwd met de Middelburgse "vleeschhouwer" Bartel Willem Kakenberg (overleden in 1855). Dit echtpaar bereikte een zekere welstand, en bezat behalve een pakhuys in Veere een huis met tuin en slachthuis aan de Lambrechtstraat in Middelburg, een huisje daarnaast, een koetshuis met stal en pakhuys aan de Penninghoeksingel aldaar en nog een pakhuys. De weduwe

Kakenberg verhuisde naar een huis aan de Wagenaarstraat, en later naar een adres aan het Molenwater[28].

Tot besluit kan nog iets gezegd worden over de ontwerpstijl van Schuppens, datgene wat zijn tuinen herkenbaar maakt. In de eerste plaats zijn de tuinaanleggen van Schuppens steeds vormgegeven rondom een centrale ruimte, die alle andere ruimtes aan zich ondergeschikt maakt. Deze plaats kan naar gelang de grootte van het terrein worden ingevuld met een akker, een menagerie, een pleintje met banken, of iets dergelijks. Een soortgelijke hiërarchie is te vinden in de aard van de paden: slingerlanen of -paden leiden langs de hoofdelementen van de aanleg, kleinere paadjes kruipen daar tussendoor om de wandeling te verlevendigen. Water neemt zelden een centrale plaats in; dit kan echter ook aan de wensen van de opdrachtgevers gelegen hebben.

In de tweede plaats het reliëf. In de tuinen van Schuppens bestaat de accentering veelal uit een enkel bergje, al dan niet met een prieel of een bank erop. Verder komt het voor dat paden over lage heuvels lopen, die zijn opgeworpen uit grond die uit een vijver afkomstig was. Voor het overige zijn de terreinen vlak gehouden. In de derde plaats is de beplanting te noemen. Deze bestaat over het algemeen uit het gebruikelijke hakhout van elzen, essen en iepen, hetgeen is af te leiden uit de enige nog bestaande aanleg van Schuppens. Voor het accent maakte hij grif gebruik van de populaire treurwilg, en van sparren, de laatsten veelal niet als solitair maar in groepjes. Linden- en eikenlanen, mogelijk (op het tweede plan voor Ter Hooge te zien) cypressen en tenslotte Pinus larix zijn verder nog in zijn ontwerpen te vinden. Over de inhoud van de bloemenperken is niets bekend. Aansluiting kan gezocht worden bij Van Laar, die bolbloemen, zaadbloemen en potgewassen voor dergelijke perken propageert

[27] Rijksarchief in Zeeland, Zelandia Illustrata, deel 2, inv. nr.763.

[28] Deze gegevens zijn afkomstig uit het Huisnamenregister van het Gemeentearchief Middelburg.

In de vierde plaats tenslotte is te wijzen op de tuinsieraden. Een tempeltje, een schijn-kapel en een bouwvallig uitziende brug zijn van afbeeldingen bekend, en zijn merkwaardig genoeg alle in een soort Gothic stijl uitgevoerd, de wat geëtableerde variant van de onstuimige, zwaar gedecoreerde Rococo-Gothische stijl, de Gothick stijl (met ck). Andere tuingebouwen van Schuppens zijn alleen bekend van de plattegronden, en van hun vormgeving is verder niets bekend.

Alles overziende, kan geconcludeerd worden dat Pieter Schuppens een niet onbekwame ontwerper was, die van vermoedelijk grotendeels autodidact opklom tot iemand die vorm gaf aan de tuinen van Middelburgs hoogst geplaatsten, evenals aan die van gegoede middenstanders en kooplieden. Moge dit artikel ertoe bijdragen dat nader onderzoek naar Schuppens verricht gaat worden, en dat we zijn oeuvre meer kunnen omlijnen.